

Povezanost uspeha u školi, popularnosti u grupi i statusa “bubalica” u grupi

O ovom radu hteli smo da ispitamo da li postoji povezanost između popularnosti u školi i stepena u kojem je neko opažen kao učenik koji uči bez razumevanja, tj. kao “bubalica”. Takođe, ispitivali smo i da li postoji razlika između mlađih i starijih adolescenata, s obzirom na ispitivane varijable. Najpre smo sprovedi preliminarno istraživanje kako bismo empirijski došli do definicije pojma “bubalica”. Tako smo došli do određenja bubalice kao učenika koji uči napamet bez razumevanja, samo za ocenu, sve detalje i brzo zaboravlja. U nastavku istraživanja ispitivali smo učenike sedmog razreda osnovne škole i trećeg razreda srednje škole. Njihov zadatak bio je da na petostepenoj skali, procene druge učenike iz svog odeljenja po sledećim osobinama: društven, otvoren za nova iskustva, atraktivan, empatičan, popularan i “bubalica”. Rezultati su pokazali da se pojam “bubalica” povezuje sa uspehom koji je učenik ostvario, na oba ispitivana uzrasta. Takođe, na uzrastu sedmog razreda osnovne škole uspeh je povezan sa popularnošću pojedince (pozitivna korelacija), dok u trećem razredu srednje škole takva korelacija nije pronađena.

Uvod

Popularnost je društvena pojava koja opisuje u kojoj je meri jedna osoba prihvaćena i omiljena od strane ostalih članova grupe kojoj i ona pripada. U svakoj grupi postoji osoba (ređe dve ili više) koja se ističe po svojoj popularnosti. Ove osobe su karakteristične po tome što ostali članovi grupe žele da budu prijatelji i ostvare bliskost sa njima. Sociometrijska istraživanja su pokazala da postoje neke osobine koje su u većoj ili manjoj meri prisutne kod svih osoba koje su okarakterisane kao popularne. Kao najizrazitije karakteristike javljaju se društvenost i otvorenost prema ljudima, a za njima sledi sposobnost za prilagođavanje grupi (Hartup 1970, prema Fischer and Lazerson 1984). Po Goslinovom istraživanju (Goslin 1962, prema Fischer and Lazerson 1984) empatija je jedna od ključnih osobina popularnih osoba. Prema mišljenju Fišera i Lazarsona popularni kompleksnije i finije shvataju mišljenja i ponašanja svojih prijatelja i za-

*Ivana Papulić (1988),
Beograd,
Velikomoravska 15/8,
učenica 3. razreda
Matematičke
gimnazije u Beogradu*

*Marija Trkulja
(1987), Beograd,
Cerova 7/1, učenica
4. razreda XIII
beogradske gimnazije*

hvaljujući toj osobini uspevaju da se prilagode određenoj situaciji (Fischer and Lazerson 1984). U adolescentskom periodu atraktivnost predstavlja bitan faktor popularnosti. Atraktivnost ne čini samo spoljašnji izgled već i način oblačenja (Kelly and Byrne 1992).

Pored tzv. "zvezda", u svakoj grupi postoje i pojedinci koji se smatraju nepoželjnim za druženje (Fischer and Lazerson 1984). "Svaka relativno zatvorena socijalna grupa (školski razred, vojnička jedinica i sl.) nalazi po pravilu jednog ili nekoliko svojih pripadnika na kojima se "prazne" i "iživljavaju" njihovi sadrugovi, koji se na taj način oslobađaju frustracije" (Zvonarević 1976). Prema istom autoru, posledice agresivnih reakcija, bile one verbalne ili fizičke, mogu biti veoma ozbiljne i dovesti do nasilja ili diskriminacije. Tada obično dolazi do fenomena "žrtvenog jarca", što znači da se pojedinac ili grupa mogu proglasiti "krivima" za frustracije u kojima se grupa nalazi, te se na njih usmerava još jači pritisak ostalih pripadnika grupe (Zvonarević 1976).

Školski razred je za dete najznačajnija socijalna grupa. Tokom predškolskog perioda, formativan uticaj ima porodica, kao primarna socijalna grupa. Kada dete krene u školu, školski razred postepeno preuzima primat. U razredu dete proširuje raspon svojih socijalnih iskustava i stiže socijalne veštine i navike koje su potrebne za funkcionisanje u proširenom društvenom ambijentu. Svako dete se u okviru te socijalne grupe pozicionira i formira socijalne odnose. Paralelno sa kognitivnim razvojem, dolazi i do promena u sferi socijalnih i emocionalnih odnosa. Kada nastupi period adolescencije, dolazi do pojačanog konformiranja u okviru referentne grupe, tj. školskog razreda. Konformizam se ogleda ne samo u oblačenju i izgledu već i u odnosu prema roditeljima, nastavnicima, osobama suprotnog pola, kao i društvenim institucijama (škola) i društvenim pitanjima (Rot 1988). Adolescencija se deli na mlađu i stariju adolescenciju. Između ove dve grupe adolescenata postoje značajne razlike na kognitivnom nivou i ogledaju se u načinu apstrahovanja pojmova. Stariji adolescenti pokazuju veštinu u upoređivanju i razumevanju odnosa dva apstraktna pojma, dok se apstrakcija kod mlađih pretežno bazira na razmatranju čulno prikupljenih iskustava. Stariji adolescenti umeju sebe da posmatraju kao jedinku u okviru društva i da uvide da sredina ima uticaj na njihove postupke, dok mlađi pokazuju nesposobnost za ove vrste mišljenja. To pokazuje da su stariji adolescenti samostalniji u izgradnji sopstvenih stavova. Mlađi adolescenti ne poseduju sposobnost kompleksnijeg shvatanja društva i odnosa koji postoje u njemu i s time ne umeju precizno da oforme svoje stavove (Fischer and Lazerson 1984).

Cilj. Ovim istraživanjem smo hteli da proverimo postojanje povezanosti između popularnosti i uspeha. Osim toga, želimo da proverimo da li postoji povezanost između popularnosti učenika i opažanja tih učenika kao onih koji

mного uče i uče bez razumevanja (tzv. “štreberi”, odnosno “bubalice”). Takođe, da li su te povezanosti izražene više ili manje u mladim, odnosno starijim razredima.

Preliminarno istraživanje

Za učenike u odeljenju koji se opažaju kao učenici koji mnogo uče i uče bez razumevanja postoje različiti nazivi. Najčešće se koriste reči kao što su “bubalice” i “štreberi”. Preliminarnim istraživanjem želeli smo da utvrdimo koji termin, “bubalica” ili “štreber”, približnije predstavlja osobe sa navedenim osobinama. Na uzorku od 25 polaznika IS Petnica sprovedena je anketa u kojoj su ispitanici odgovarali na pitanje šta misle da je “bubalica”, a šta “štreber”. Analizom odgovora ispitanika je utvrđeno da među ispitanicima postoji veće slaganje oko osobina koje poseduje osoba koja je okarakterisana kao “bubalica”, nego kao “štreber” i da termin “bubalica” odgovara opisu osobe koja mnogo uči i uči napamet. Iz tog razloga smo se opredelili da u daljem radu koristimo pojam “bubalica”. Pregledom odgovora ispitanika izdvojili smo najfrekventnije opise i definisali “bubalicu” kao *osobu koja uči napamet i bez razumevanja, uči za ocenu, samo školsko gradivo i sve detalje (bitne i nebitne) i brzo zaboravlja naučeno gradivo*. Tokom sprovođenja ankete primećen je negativan stav ispitanika prema “bubalicama”.

Metod

Uzorak. Uzorak je bio prigodan i činilo ga je 59 učenika (tri odeljenja) sedmog razreda osnovne škole “Isidora Sekulić” u Pančevu i 58 učenika (dva odeljenja) trećeg razreda gimnazije “Uroš Predić” u Pančevu. Ovaj uzrast je izabran zbog razlika na kognitivnom nivou i načinu apstrahovanja pojmova između mladih i starijih adolescenata.

Varijable

- uspeh (uspeh sa kraja školske godine)
- popularnost, operacionalizovana preko aritmetičke sredine skorova sa skala: empatičan, društven, otvoren za nova iskustva, atraktivan i popularan. Skale popularnosti su određene na osnovu israživanja koja su se bavila osobinama popularnih osoba (Hartup 1970, Coie and Dodge 1983, Furman 1980, Goslin 1962, prema Fischer and Lazerson 1984; Kelly and Byrne 1992)
- stepen u kom je neka osoba ocenjena kao “bubalica”
- uzrast sa dva nivoa: mladi (7. razred osnovne škole) i stariji (3. razred gimnazije)

Opis instrumenta. Za potrebe ovog istraživanja konstruisan je poseban upitnik. Prvi deo upitnika obuhvata uputstvo i podatke o razredu i ode-

ljenju učenika. Zatim sledi tabela u kojoj je dat spisak imena svih učenika u odeljenju, uključujući i osobu koja popunjava upitnik. Za jedno odeljenje su postojala dva različita spiska učenika. Različitost se ogledala u redosledu učenika u tabeli, da bi se izbegao uticaj procene prethodnog učenika na procenu sledećeg. Pored spiska je dato 6 kolona u kojima su u zaglavlju ispisane sledeće osobine: društven, otvoren za nova iskustva, atraktivan, empatičan, popularan i “bubalica”. Kraće objašnjenje ovih osobina dato je u uputstvu: empatičan (saosećajan, ima osećaj za tuđe potrebe), “bubalica” (osoba koja uči napamet i bez razumevanja, uči za ocenu, samo školsko gradivo i sve detalje i brzo zaboravlja naučeno gradivo). Zadatak ispitanika je bio da oceni svakog učenika iz odeljenja po tim osobinama na skali procene od 1 do 5, pri čemu brojevi označavaju sledeće: 1 – uopšte nije izražena osobina, 2 – izražena je u maloj meri, 3 – nisam siguran, 4 – izražena je u većoj meri, 5 – u potpunosti je izražena.

Postupak. Istraživanje je vršeno na učenicima tri odeljenja 7. razreda osnovne škole i dva odeljenja 3. razreda srednje škole. Svi ispitanici su popunjavali upitnike u prisustvu drugih članova svog odeljenja. Ispitanicima je naglašeno da je upitnik anoniman i da imaju neograničeno vreme za popunjavanje. Podaci o školskom uspehu dobijeni su od uprave škole.

Rezultati

Procena popularnosti ispitanika je izvršena uprosečavanjem vrednosti na skalama: društven, otvoren za nova iskustva, atraktivan, empatičan i popularan. Kako bismo utvrdili da li postoji povezanost između popularnosti i uspeha u školi, kao i popularnosti i stepena u kom se neko procenjuje kao “bubalica”, računali smo Pirsonov koeficijent korelacije.

Na nivou celog uzorka, tj. kada ne razdvajamo ispitanike po uzrasnim grupama, dobijena je statistički značajna korelacija između popularnosti i uspeha ($r = 0.330$, $p < 0.01$), kao i između uspeha i stepena u kom je neko okarakterisan kao “bubalica” ($r = 0.744$, $p < 0.01$). Nije dobijena statistički značajna korelacija između popularnosti i stepena u kom je neko okarakterisan kao “bubalica” (na nivou celog uzorka).

Za mladu uzrasnu grupu (sedmi razred), dobijena je statistički značajna korelacija između uspeha učenika i popularnosti ($r = 0.525$, $p < 0.01$). Statistički značajna korelacija dobijena je i između uspeha i stepena u kom je učenik okarakterisan kao “bubalica” ($r = 0.775$, $p < 0.01$), kao i između popularnosti i stepena u kom je učenik okarakterisan kao “bubalica” ($r = 0.438$, $p < 0.01$).

Na starijem uzrastu (treći razred srednje škole), dobijena je statistički značajna korelacija između popularnosti i stepena u kom je neko okarakterisan kao “bubalica” ($r = -0.291$, $p < 0.05$). Zatim, dobijena je statistički

značajna korelacija između uspeha i stepena u kom je neko okarakterisan kao “bubalica” ($r = 0.753, p < 0.01$).

Kako bismo ispitali da li postoji povezanost između popularnosti i stepena u kom se neko procenjuje kao “bubalica” kada je školski uspeh kontrolisan, računali smo parcijalnu korelaciju. Korelacija postoji samo na uzrastu trećeg razreda srednje škole ($r = -0.391, p < 0.01$).

Diskusija

Istraživanjem je dobijeno da mlađi adolescenti popularnim osobama smatraju one osobe koje imaju visoke ocene i osobe koje su okarakterisane kao “bubalice”. Deca u periodu do sedmog razreda, tj. mlađi adolescenti nemaju mnogo mogućnosti da upoznaju različite sisteme vrednosti. Zato oni u tu svrhu koriste način koji je svojstven datoj sredini. S obzirom na to da se radi o drugovima iz razreda, tj. ljudima iz školske sredine oni ih procenjuju na osnovu ocena. Zbog toga su verovatno osobe sa boljim uspehom procenjene i kao popularnije. Još jedan argument u prilog tome da uspeh na mlađem uzrastu ima značajan uticaj na popularnost jeste podatak da, kada se školski uspeh kontroliše, popularnost nije povezana sa stepenom u kom je neko procenjen kao “bubalica”. U trećem razredu srednje škole, situacija je drugačija. Do tada učenici u velikoj meri već imaju izgrađen svoj sistem vrednosti i procenjuju ljude u odnosu na taj sistem. Uticaj škole i porodice kao primarnih grupa opada i učenici tada formiraju nov način vrednovanja. Novi referentni sistem je, takođe, u velikoj meri u suprotnosti sa referentnim sistemima škole i porodice, jer u periodu starije adolescencije dolazi do bunta protiv odraslih i društvenih organizacija. Iz ovog razloga dosadašnji pozitivan stav prema ljudima sa dobrim ocenama i prema “bubalicama” može preći u negativan. Još jedan podatak koji govori u prilog tome jeste negativna korelacija između stepena u kom je neko okarakterisan kao “bubalica” i popularnosti, kada se uspeh kontroliše.

Na nivou celog uzorka dobijena je pozitivna korelacija između popularnosti i uspeha. U okviru grupe starijih ispitanika, međutim, nema povezanosti između ovih varijabli. Ovo se može objasniti time da uspeh jeste jedan od kriterijuma po kome se ocenjuje popularnost, ali ne i jedini i glavni. Takođe, nismo dobili korelaciju između popularnosti i stepena u kom je neko ocenjen kao “bubalica” (na nivou celog uzorka). Međutim, popularnost i stepen u kom je neko ocenjen kao “bubalica” koreliraju pozitivno na mlađem uzrastu, a negativno na starijem uzrastu. Ovo ukazuje na to da ni stepen u kom je neko ocenjen kao “bubalica” nije glavni kriterijum za određivanje popularnosti, odnosno nepopularnosti. Glavne razloge mogle bi da predstavljaju i osobine društvenost, empatičnost, atraktivnost i otvorenost za nova iskustva. Ove osobine su se već u nekim ranijim istraživanjima istakle kao izražene kod popularnih osoba.

Zaključak

Na osnovu rezultata dobijenih u istraživanju možemo zaključiti da ni školski uspeh, ni stepen u kom je neko ocenjen kao “bubalica”, nisu osnovni razlozi zbog kojih je neko okarakterisan kao popularan, odnosno nepopularan.

Istraživanjem je pokazano da termin “bubalica” ima različitu konotaciju među osnovcima i srednjoškolcima. Kod osnovaca je povezan sa popularnošću i ima pozitivno značenje, dok u srednjoj školi dolazi do potpuno promenjenog značenja, i ocenjuje se kao negativan. Kao što je već pomenuto, u socijalnim grupama često dolazi do fenomena “žrtvenog jarca”, agresija tj. neprijateljstvo socijalne grupe se izražava ka nekom pojedincu ili grupi ljudi. Rezultati dobijeni u ovom istraživanju ukazuju na to da “žrtveni jarc” u trećem razredu srednje škole mogu biti i “bubalice”.

Literatura

- Coie J. D., Dodge K. A. Continuities and changes in children social status: A five year longitudinal study. *Merill-Palmer Quarterly*, **29**: 237.
- Fischer K., Lazerson A. 1984. *Human Development: from conception through adolescence*. New York: Freeman
- Furman W. 1980. Promoting appropriate social behavior: Developmental implications for treatment. In *Advances in clinical child psychology* (ed. B. B. Lahey and A. E. Kazdin). New York: Plenum, vol. 3.
- Goslin P. A. 1962. Accuracy of self-perception and social acceptance. *Sociometry*, **25**: 283.
- Hartup W. 1970. Peer interaction and social organization. In *Car-michael's manual of child psychology* (ed. P. H. Mussen). New York: Wiley, vol. 2.
- Kelly K., Byrne D. 1992. *Exploring Human Sexuality*. New Delhi: Sage Publications
- Rot N. 1988. *Psihologija grupa, prvenstveno malih grupa i organizacija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Zvonarević M. 1976. *Socijalna psihologija*. Zagreb: Školska knjiga

Relationship Between School Marks, Popularity in the Group and the Crammer Status Inside the Group

The main aim of this research is to examine the relation between popularity and school success in the adolescent period. Also, we attempted to determine the correlation between popularity of students and the way their studying is perceived by their peers. We supposed that the age of the examinees should be considered because it would affect the results, so we divided them into young and late adolescence period groups.

Preliminary research was realized to define the term “crammer”. Examinees found “crammer” as someone who studies a lot without reasoning, to get a good mark, easily forgetting the studying subject.

Fifty nine elementary school students and fifty eight high-school students were asked to fill in the questionnaire. The questionnaire consisted of six characteristics which describe general popularity: empathy, being sociable, openness for new experiences, attractiveness, popularity and being a “crammer”. All of these characteristics were described in a instruction given with the questionnaire. Examinees had to analyze those characteristics for each student by a scale. They also had to choose the five most distinguished “crammers” in a class. The Pirson’s correlation and partial correlation were used in data analysis.

The results showed that there was a significant correlation between popularity and school success with both elementary and high school adolescents. In the age of thirteen, school success positively affected popularity, and the term “crammer” also had a positive connotation. There was no significant correlation between popularity and success among high school examinees. It is also noticed that those examinees had a negative attitude towards “crammers”.

According to our results, school success is a significant dimension of defining the person’s popularity image in school. It was also shown that the term “crammer” differed between age groups. The results obtained after data analysis should be taken as a basis for following research in processes of socializing.

In future research the environment, culture and gender types could be considered for exploring the phenomenon of adolescent socializing processes.

